

B
NO

FE
NO
H

NO
Y
B
N
H

Ο μύθος της Ελένης

Ελένη! Γυναίκα πανέμορφη, με θείκη καταγωγή και παράξενη γέννηση, σύνδεσε τη μοίρα της, θέλοντας και μη, με τον έρωτα και τον πόλεμο. Σύμφωνα με τη μια από τις δυο παραδόσεις, ο Δίας ερωτεύθηκε τη γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης Τυνδάρεω, τη Λήδα. Από τη σχέση τους γεννήθηκαν, μέσα σ' ένα αυγό, δυο παιδιά, η Ελένη και ο Πολυδεύκης. Η άλλη παράδοση λέει ότι η Ελένη ήταν κόρη της Νέμεσης, θεάς της βλάστησης που τη λάτρευαν στην Αττική. Ο Δίας την πολιορκούσε, αλλά αυτή του ξέφευγε, παίρνοντας κάθε φορά τη μορφή διαφορετικού πουλιού. Όταν μεταμορφώθηκε όμως, σε χήνα, ο Δίας, με όψη αετού, την άρπαξε και από την ένωσή τους γεννήθηκε πάλι ένα αυγό. Κάποια μέρα το βρήκε ένας βοσκός και το έφερε στη Λήδα. Εκείνη το τοποθέτησε μέσα σε μια λάρνακα κι όταν ήρθε ο καιρός, βγήκε από το αυγό η Ελένη, που η Λήδα την ανάθρεψε σαν δική της κόρη. Η εκθαμβωτική ομορφιά της γρήγορα έγινε ξακουστή.

Μικρό κορίτσι την ερωτεύτηκε ο Θησεάς, την έκλεψε από τη Σπάρτη και την έφερε στις Αφίδνες κοντά στη μητέρα του την Αίθρα. Τ' αδέρφια της, Πολυδεύκης και Κάστορας, γιος της Λήδας και του Τυνδάρεω ο δεύτερος, εκμεταλλεύθηκαν την απουσία του ήρωα στον Άδη και έφεραν πίσω την αδερφή τους. Για τη χάρη της ήρθαν στη Σπάρτη σχεδόν όλοι οι νέοι άρχοντες απ' όλη την Ελλάδα και τη ζήτησαν σε γάμο. Ανάμεσά τους ο Οδυσσεάς, ο Μενέλαος, ο Αίας ο Τελαμώνιος, ο Διομήδης κ.α. Ο Τυνδάρεως όμως, δίσταζε· φοβόταν μήπως θυμώσουν τα υπόλοιπα παλικάρια, αν προτιμήσει κάποιον απ' αυτούς. Τότε βοήθησε ο Οδυσσεάς· πρότεινε στον «πατέρα» της Ελένης να ορκιστούν όλοι οι ήρωες ότι θα βοηθήσουν αυτόν που θα παντρευτεί η Ελένη, αν κάποτε προσβάλει κάποιος τον γάμο τους. Ο τυχερός ήταν ο Μενέλαος.

Στο μεταξύ η Αφροδίτη είχε υποσχεθεί στον Πάρη να τον βοηθήσει να κατακτήσει την ομορφότερη γυναίκα· άλλωστε ξέρουμε πώς και γιατί την είχε κρίνει ως την ωραιότερη θεά ανάμεσα στην Αθηνά και την Ήρα! Βέβαια, και ο Πάρης όφειλε τη ζωή του σε βοσκό και βοσκός ήταν ο ίδιος,

μέχρι να τον αναγνωρίσουν οι γονείς του, ο Πρίαμος και η Εκάβη. Αργότερα, μέλος πια της βασιλικής οικογένειας των Τρώων, ταξίδεψε ως επίσημος «απεσταλμένος» του πατέρα του στη Σπάρτη. Εκεί φιλοξενήθηκε όπως άξιζε σε γιο βασιλιά. Τότε γνώρισε την Ελένη και την ερωτεύτηκε.

Το απρόβλεπτο και υποχρεωτικό ταξίδι του Μενέλαου στην Κρήτη του έδωσε την ευκαιρία να κλέψει τη βασίλισσα της Σπάρτης και να την φέρει, μετά από πολλές περιπέτειες, στην Τροία. Υπάρχουν δύο γνώμες για τη στάση της ίδιας της Ελένης απέναντι στην απαγωγή της: είτε ήθελε να εγκαταλείψει τον Μενέλαο, γιατί ερωτεύτηκε τον Πάρη, ή την πήρε ο τελευταίος με το ζόρι, επειδή ήταν η πιο όμορφη γυναίκα του κόσμου. Όπως και να 'χει το πράγμα, έρχεται η ώρα που οι παλιοί «μνηστήρες» της Ελένης θα εκπληρώσουν τον όρκο τους. Έτσι ξεσπά ο γνωστός μας Τρωικός πόλεμος. Η Ελένη ζει με τον Πάρη στην Τροία, τα συναισθήματά της είναι ανάκατα, και, με το τέλος του πολέμου, ακολουθεί τον Μενέλαο στην πατρίδα της. Αυτή είναι η πιο γνωστή παράδοση από την αρχαία ελληνική μυθολογία.

Η Ελένη λατρεύτηκε όμως, και σαν θεά, που έχει τις ρίζες της στη μινωική θρησκεία. Στη Ρόδο, για παράδειγμα, διηγούνταν την εξής τραγική ιστορία. Μετά τον θάνατο του Μενέλαου οι γιοι της την έδιωξαν από τη Σπάρτη και ζήτησε από τη φίλη της Πολυξώ να τη φιλοξενήσει στο παλάτι της στη Ρόδο. Αυτή τη δέχτηκε, για να εκδιηθεί το θάνατο του άντρα της που είχε πεθάνει για χάρη της στην Τροία. Όταν, λοιπόν, η Ελένη έκανε το μπάνιο της, εκείνη έστειλε τις υπηρέτριές της ντυμένες Ερινύες. Δεν ξέρουμε τι έγινε στη συνέχεια. Την άλλη μέρα, όμως, η Ελένη βρέθηκε κρεμασμένη σ' ένα δέντρο. Από τότε λατρεύεται στη Ρόδο ως θεά που προστατεύει τα δέντρα... (*Ελένη Δεντρίτις*).

Υπάρχει, βέβαια, και η παράδοση που λέει πως η Ελένη δεν πήγε ποτέ στην Τροία. Αυτή βρισκόταν στην Αίγυπτο, προστατευμένη από τον Πρωτέα όλη τη διάρκεια του Τρωικού πολέμου, ενώ στην πολιορκημένη πόλη βρισκόταν το είδωλό της, ένα ολοζώντανο φάντασμα...

Μια από τις πιο παλιές παραστάσεις του Δούρειου Ίππου. Εδώ φαίνονται εφτά μέσα στο άλογο. Μερικοί ετοιμάζονται να κατεβούν βγάζοντας πρώτα τα χέρια τους με τα όπλα από τα ανοίγματα. (Γύρω στο 670 π.Χ. Μύκονος, Αρχαιολογικό Μουσείο)

Η Ελένη στη λογοτεχνία

Στη λογοτεχνία η Ελένη είναι μια γυναίκα μυστήριο. Η ομορφιά της ξυπνά τον έρωτα στους άντρες, αλλά τις πιο πολλές φορές φέρνει την καταστροφή. Η ηρωίδα της *Ιλιάδας* είναι γυναίκα με χάρες αλλά και αδυναμίες· η γοητεία και η λάμψη της θεϊκής της καταγωγής αναγνωρίζεται, κυρίως από τους Τρώες, ενώ η ίδια αισθάνεται μετέωρη ανάμεσα στις ενοχές της και στον έρωτά της· εδώ και δέκα χρόνια ζει μακριά από την πατρίδα της και την κόρη της, Αχαιοί και Τρώες σκοτώνονται σε άγριες μάχες λίγο πιο έξω από την Τροία και η σχέση της με τον Πάρη δεν απαλύνει τη στεναχώρια της και για το βαρύ κλίμα που υπάρχει εξ αιτίας της στο παλάτι του Πριάμου.

Στην *Οδύσσεια* η Ελένη έχει επιστρέψει πια στη Σπάρτη με τον Μενέλαο· ο Τηλέμαχος και ο Πεισίστρατος συναντούν μια οικοδέσποινα ήρεμη, ψύχραιμη, πάντα λαμπερή και τώρα με τη σοφία που της δίνουν τα χρόνια, οι δοκιμασίες της Τροίας, η περιπλάνηση αλλά και η διαπολιτισμική εμπειρία της Αιγύπτου. Το παρελθόν της έχει και εδώ την καλή και την κακή της όψη· η ίδια διηγείται πως συνάντησε τον Οδυσσέα στην Τροία, τον περιποιήθηκε κι εκείνος της αποκάλυψε το μυστικό σχέδιο για την άλωση της πόλης. Ο Μενέλαος, όμως, της υπενθυμίζει πόσο κινδύνεψαν όσοι βρισκόνταν μέσα στον Δούρειο Ίππο, όταν την άκουσαν να φωνάζει τον καθένα τους με τη φωνή της γυναίκας του. «Αλήθεια, ποιος θεός της το 'βαλε στο νου!», απορεί ο Μενέλαος. Ας προσθέσουμε εδώ ότι στην ίδια ραψωδία, γίνεται έμμεσα λόγος για την αθανασία της Ελένης· όταν ο Μενέλαος κατάφερε να δαμάσει τον Πρωτέα, για να του πει γιατί καθυστερεί η επιστροφή του στην Ελλάδα, έμαθε, συν τοις άλλοις, από τον παράξενο θεό ότι, σαν γαμπρός του Δία, θα βρει μια θέση στα *Ηλύσια Πεδία*.

Ο Ευριπίδης βλέπει την Ελένη και από τη μεριά εκείνων που υποφέρουν εξ αιτίας της και από τη μεριά τη δική της. Στα δράματα που σχετίζονται με τον Τρωικό πόλεμο, π. χ. *Τρωάδες* ή *Ιφιγένεια εν Ταύροις*, πρόσωπα, όπως η Ιφιγένεια, τη θεωρούν αιτία των συμφορών τους. Εκεί που παίρνει, όμως, το μέρος της ο τραγικός ποιητής, είναι η τραγωδία που έχει το όνομα της Ελένης. Γυναίκα με θάρρος καταγγέλλει στον Πρόλογο τις πλεκτάνες των θεών και λέει την αλήθεια στους ακροατές... Η Ήρα δεν άφησε να γίνει ο γάμος του Πάρη και της Ελένης. Ο Ερμής με τη βοήθεια του Δία την αρπάζει και τη φέρνει στον Πρωτέα στην Αίγυπτο κι ο Πάρης οδηγεί στην Τροία το φάντασμα της... Και δεν έφτανε αυτό· ο Δίας για να ξαλαφρώσει τη γη από το πλήθος των ανθρώπων, ξεκίνησε πόλεμο ανάμεσα στους Τρώες και τους Αχαιούς. Είπαν τότε πως αιτία ήταν η Ελένη...

Από την παράδοση της Ωραίας Ελένης τα δημοτικά μας τραγούδια κράτησαν την ομορφιά και τη χάρη της γυναίκας που μαζί με τον έρωτα φέρνει στη ζωή του αγαπημένου της το φως και τη δύναμη. Οι νεοέλληνες ποιητές, αντίθετα, γνωρίζουν στο σύνολό του τον μύθο της Ελένης· τη ζωή της στη Σπάρτη, στην Τροία και στην Αίγυπτο. Στη νεοελληνική ποίηση γίνεται λόγος για τη θεϊκή της καταγωγή, την εκθαμβωτική της γοητεία, τις μαγικές της ικανότητες, για τον αινιγματικό της χαρακτήρα, την ερωτική της διάθεση και, τέλος, για τις σχέσεις της με τους θεούς. Στη συνέχεια αναφέρουμε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα:

α) Ο Κωστής Παλαμάς, για παράδειγμα, παρουσιάζει την Ελένη ως θείο πλάσμα, όμορφη, φωτεινή και αγνή που κερδίζει, εξ αιτίας της αντοχής της σε διάφορους πειρασμούς, τη θέση της στα *Ηλύσια*

Πεδία. β) Ο Άγγελος Σικελιανός, συν τοις άλλοις, την υμνεί στο «Πάσχα των Ελλήνων» ως θεά που προστατεύει τα ιδανικά της ζωής, τον έρωτα την αγωνιστικότητα και την ενότητα εκείνων που υπερασπίζονται αυτές τις αξίες:

*Ακέρια μες στα στήθη μας μαζώχτηκε η πατρίδα·
κι έργο της, λόγος, όνειρο βαθείά τους αντηχεί,
σαν από δόρυ ορμητικό, βογκώντας μιαν ασπίδα
που πίσωθ' της άγρυπνη παραφυλάει ψυχή!*¹

γ) Στην «Οδύσσεια» του Νίκου Καζαντζάκη η Ελένη είναι ένα από τα κεντρικά πρόσωπα του έργου, που ζουν στην εποχή μετά τον Τρωικό πόλεμο. Διατηρεί τη γοητεία της, τον δυναμισμό της και την ερωτική της ζωντάνια· όταν τη συναντά ο Οδυσσέας στη Σπάρτη, εκείνη αποφασίζει να φύγει μαζί του και να χαρεί την ελευθερία, τον έρωτα και τη γνώση που προσφέρουν τα θαλασσινά ταξίδια. Επί πλέον, η Ελένη γίνεται σύμβολο της ομορφιάς της ζωής και της φύσης. Γι' αυτό, προς το τέλος του έργου, όταν οι παλιοί σύντροφοι πολεμιστές στην Τροία αναρωτιούνται για το νόημα που είχε ο αγώνας τους, αφού η Ελένη μπορεί να ήταν και φάντασμα, παίρνει τον λόγο το πιο νέο παλικάρι και λέει:

*«Κι αν ήταν άδειος ίσκιος πλανερός, ας είναι βλογημένος·
γι' αυτόν τον ίσκιο εμείς παλέψαμε και πλάτυνεν ο νους μας,
γερέψαν τα κορμιά, γυρίσαμε στην ποθητή πατρίδα
κι ήταν γιομάτα περιπλάνησες τα φρένα μας κι αντρεία
και τα καράβια μας ξεχειλίζουν ασήκωτα λεβέτια,
χρουσά σκουτιά κι ανατολίτισσες πολύ γλυκές γυναίκες.
Η γης όλη μου φαίνεται, ασκητή, σα νιολοσμένη Ελένη,
πέπλα φοράει με ξόμπλια θάλασσες και ξενιτιές και κάστρα ...»*²

δ) Ο Γιώργος Σεφέρης ενδιαφέρεται στο ποίημά του «Ελένη» περισσότερο για την αντίδραση του Τεύκρου, όταν μαθαίνει στην Αίγυπτο από τη βασίλισσα της Σπάρτης την αλήθεια για κείνην και για τον τρωικό πόλεμο. Εγκατεστημένος, αργότερα, στην Κύπρο, ο Τρωικός ήρωας θυμάται ξανά τη συνάντησή τους και φιλοσοφεί· εκείνη δεν την έχει φθείρει ούτε η αγωνία ούτε η ξενιτιά, ενώ χάθηκαν τόσοι που πήγαν να πολεμήσουν για χάρη της. Η εμπιστοσύνη του στους θεούς έχει κλονιστεί και η θυσία δεν έχει νόημα:

*τόσα κορμιά ριγμένα
στα σαγόνια της θάλασσας στα σαγόνια της γης·
τόσες ψυχές
δοσμένες στις μυλόπετρες, σαν το σιτάρι.
Κι οι ποταμοί φουσκώναν μες στη λάσπη το αίμα
για ένα λινό κυμάτισμα για μια νεφέλη
μιας πεταλούδας τίναγμα το πούπουλο ενός κύνου
για ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν Ελένη.*³

Ο μονόλογος του Τεύκρου εκφράζει, επίσης, τον ίδιο τον ποιητή που έζησε δυο παγκόσμιους πολέμους, τη Μικρασιατική Καταστροφή και το διπλωματικό παρασκήνιο του Κυπριακού Αγώνα.

Ο Σεφέρης γνώρισε – και λόγω του επαγγέλματός του – τον τρόπο που δρουν όσοι ορίζουν τις τύχες των ανθρώπων σ' έναν πόλεμο· εκμεταλλεύονται την πίστη τους στα ιδανικά και τους χρησιμοποιούν, για να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Αλλά η σοφία του Τεύκρου ακούγεται στους τελευταίους στίχους και σαν προφητεία, που μοιραία αγγίζει τον καθένα μας, ιδιαίτερα σήμερα:

.....

*αν είναι αλήθεια πως οι άνθρωποι δε θα ξαναπιάνουν
τον παλιό δόλο των θεών·
αν είναι αλήθεια
πως κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια, ή κάποιος Αίαντας ή Πριάμος ή Εκάβη
ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος, που ωστόσο
είδε ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια,
δεν το 'χει μες στη μοίρα του ν' ακούσει
μαντατοφόρους που έρχονται να πούνε
πώς τόσος πόνος τόση ζωή
πήγαν στην άβυσσο
για ένα πουκάμισο αδειανό για μιαν Ελένη⁴*

Όσοι νεοέλληνες ποιητές, μετά τον Γιώργο Σεφέρη, εμπνεύστηκαν από τον μύθο της Ελένης μετέφεραν στο περιβάλλον της ηρωίδας την τραυματική εμπειρία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και της εμφύλιας διαμάχης. Μετά τον κόσμο του παρελθόντος, όπως μας τον παραδίδει η Ιλιάδα, όπου παράλληλα με τον πόλεμο συνυπήρχαν η ομορφιά, η ενοχή, η ανεκτικότητα, η τάξη, προβάλλεται τώρα ένας άλλος, διαφορετικός, όπου η Ελένη, ως σύμβολο, δεν αντέχει πια.

1 Άγγελου Σικελιανού, *Λυρικός Βίος*, τόμος Γ', εκδ. Οι φίλοι του βιβλίου, Αθήνα 1947, σελ. 58.

2 Νίκου Καζαντζάκη, *Οδύσεια*, γ' έκδοση, εκδ. Δωρικός, ραψωδία Ω, στίχοι 966-973.

3 Γιώργου Σεφέρη, *Ποιήματα*, 8η έκδοση, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1972.

4 ό. π.

«...τώντι ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά της...»

Η Ίρις ειδοποιεί την Ελένη ότι ο Μενέλαος πρόκειται να μονομαχήσει με τον Πάρι για χάρη της. Επιθυμώντας να δει τον σύζυγό της, εκείνη πηγαίνει προς τον «πύργο των Σκαιών Πυλών», όπου βρίσκονται ήδη ο Πρίαμος, οι αρχηγοί των Τρώων και οι σύμβουλοί τους:

...που γέροντες ως ήσαν

είχαν αφήσει τ' άρματα, αλλ' ήσαν δημηγόροι*
εξαίρετοι και ομοιάζαν τους τσίτσικες που χύνουν
από το πυκνό το φύλλωμα την ιλαρή λαλιά* τους.
Κι αμ' είδαν πως εσίμωνε* στον πύργον την Ελένην
συνομιλούσαν σιγανά με λόγια περωμένα*:
«Κρίμα δεν έχουν οι Αχαιοί, δεν έχουν κρίμα οι Τρώες
χάριν ομοίας γυναικός τόσο καιρόν να πάσχουν*·
τώντι* ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά* της·
αλλά και ως είναι ασύγκριτη καλύτερα να φύγει
παρά να μένει συμφορά σ' εμάς και στα παιδιά μας.»
Κι ο Πρίαμος εκάλεσε σιμά του την Ελένην:
«Προχώρησε, παιδί μου, εδώ κοντά μου να καθίσεις
τον πρώτον άνδρα σου να ιδείς, τους συγγενείς, τους φίλους·
συ δεν μου πταίεις, οι θεοί μου πταίουν, οπού εκείνοι
μ' έριξαν στον πολυθρήνητον των Αχαιών αγώνα·
κι εκείνον τον θεόρατο να μου ονομάσεις άνδρα
που ανάμεσα των Αχαιών τόσο λαμπρά φαντάζει.
Αλήθεια, στο ανάστημα τον υπερβαίνουν κι άλλοι,
αλλ' άνδρα ως αυτόν καλόν και σεβαστόν δεν είδα
εις την ζωήν μου· φαίνεται τώντι βασιλέας».
Και προς αυτόν απάντησεν η Ελένη γυνή θεία:
«Σέβας και φόβον, ω γλυκέ, σου έχω πενθερέ μου·
κάλλιο να είχα σκοτωθεί, παρά να φύγ' οϊμένα*,
με τον υιόν σου, αφήνοντας τον θάλαμον, τους φίλους,
τες τρυφερές ομήλικες, την μόνην θυγατέρα·
αλλ' έζησα· να φθείρεται στα κλάυματα η ζωή μου.
Αλλά σ' αυτό που μ' ερωτάς εγώ θα σ' απαντήσω.
Εκείνος είναι ο κραταιός Ατρείδης Αγαμέμνων,
συνάμα βασιλιάς καλός και ανδρείος πολεμάρχος
και ανδράδελφον, έναν καιρόν, εγώ τον είχα η σκύλα!»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς παρουσιάζει τους γέροντες συμβούλους του Πριάμου ο Όμηρος;
2. Τι τους εντυπωσιάζει, καθώς βλέπουν την Ελένη να πλησιάζει;
3. Ποια είναι η γνώμη των γερόντων; Θέλουν να μείνει ή να φύγει η Ελένη;
4. Εσείς τι πιστεύετε: α) Είναι δυνατόν να εγκαταλείψει την Τροία η Ελένη σ' αυτή τη φάση; β) Έχουν δικιο οι γέροντες; Το σχόλιό τους είναι μια σοβαρή πρόταση ή μια παρατήρηση της στιγμής;
5. «Προχώρησε, παιδί μου, εδώ κοντά μου να καθίσεις τον πρώτον άνδρα σου να ιδείς, τους συγγενείς, τους φίλους». Παρατηρήστε πώς ο Πρίαμος προσκαλεί την Ελένη να καθίσει δίπλα του· με ποια λόγια και με ποια διάθεση την καλωσορίζει;
6. Πώς αποκαλεί ο Πρίαμος τον πόλεμο εναντίον των Αχαιών;
7. Γιατί δεν θεωρεί υπεύθυνη την Ελένη γι' αυτόν τον πόλεμο; Ποιοι πιστεύει ότι έχουν την ευθύνη και γιατί;
8. Ποια χαρακτηριστικά του Αγαμέμνονα τραβούν την προσοχή του Πριάμου; Ποια από αυτά αναφέρονται στην εξωτερική εμφάνιση και ποια στον εσωτερικό του κόσμο; Με ποιες φράσεις τον περιγράφει, αντίστοιχα, η Ελένη;
9. Πώς ανταποκρίνεται στην ευγένεια του Πριάμου η Ελένη;
10. Τι βασανίζει την Ελένη; Τι σκέφτεται αυτή τη στιγμή για το παρόν και το παρελθόν της;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Με βάση τις πληροφορίες που μας δίνει το λεξικό και την παρομοίωση των γερόντων με τα τζιτζίκια, προσπαθήστε να φανταστείτε την εικόνα που παρουσιάζουν οι συγκεντρωμένοι στα τείχη γέροντες και να την περιγράψετε με δικά σας λόγια. Συσχετίστε την παρομοίωση με την ατμόσφαιρα που επικρατεί στα τείχη.
2. Παίξτε τη σκηνή όπου οι γέροντες σχολιάζουν την Ελένη που έρχεται, αφού πρώτα συμπληρώσετε τον παρακάτω διάλογο:
Έρχεται κι η Ελένη!
-Στ' αλήθεια, είναι πολύ όμορφη!
-Αξίζει για μια τέτοια ομορφιά να...
-Αξίζει, δεν αξίζει καλύτερα είναι να...
3. Να χαρακτηρίσετε τους γέροντες, τον Πρίαμο και την Ελένη με βάση τις πληροφορίες του κειμένου.
4. Οι κινήσεις της κάμερας και το βλέμμα του σκηνοθέτη: Ο Πρίαμος και η Ελένη παρακολουθούν από τα τείχη το στρατό των Αχαιών (τειχοσκοπία). Χωρίστε σε ενότητες την παραπάνω σκηνή, αφού λάβετε υπόψη σας τότε η συζήτηση γίνεται μεταξύ τους και τότε το βλέμμα τους στρέφεται στο στρατό των Αχαιών.

Οι γέροντες θαυμάζουν την ομορφιά της Ελένης.
Πίνακας του Clement Gontier, 1910

Πολεμική σκηνή συνδυασμένη με εικόνες της φύσης σε αμφορέα του 540-530 π.Χ. (Würzburg, Martin von Wagner Museum der Universität Würzburg)

5. Φτιάξτε στο τετράδιό σας ένα σχεδιάγραμμα που θα περιλαμβάνει τα πρόσωπα, την περιοχή και τις θέσεις που βρίσκονται αυτά. Από ποιες πληροφορίες του κειμένου καταλαβαίνουμε πόσο κοντά είναι;
6. « ... συ δεν μου πταίεις, οι θεοί μου πταίουν, οπού εκείνοι μ' έριξαν στον πολυθρήνητον των Αχαιών αγώνα»: Τι εννοεί με τα λόγια αυτά ο Πρίαμος; Ποια κοινή μοίρα τον συνδέει με την Ελένη, αν συσχετίσουμε τη γνώμη του Τρώα βασιλιά με αυτήν που εκφράζει η ηρωίδα στην *Οδύσσεια* και στην τραγωδία του Ευριπίδη *Ελένη*;

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

δημηγόροι: ρήτορες

εσίμωνε: πλησίαζε

λόγια πτερωμένα (στο ομηρικό κείμενο: *έπεα πτερόεντα*): έτσι ονομάζονται τα σοφά, τα εμπνευσμένα λόγια που λέει το κάθε πρόσωπο στην *Ιλιάδα* και στην *Οδύσσεια*.

τωνόντι: πραγματικά

η τρομερή θωριά της: η όψη της προκαλεί δέος, έκπληξη

οϊμένα: αλίμονο

Και από τα λεξικά μας ...

Λεξικό Μπαμπινιώτη

Ο τσίτσικας = Ο τζίτζικας. Είναι ένα αρκετά μεγάλο έντομο που ζει σε θερμά κλίματα. Εμφανίζεται το καλοκαίρι στα φυλλώματα των δέντρων, από τα οποία και τρέφεται. Οι χαρακτηριστικοί του ήχοι κάνουν αισθητή την παρουσία του, τις πιο ζεστές ώρες της ημέρας. Θεωρείται σύμβολο του μεσογειακού καλοκαιριού. Χαρακτηριστική η φράση «έξω σκάει ο τζίτζικας», δηλαδή «κάνει πολύ μεγάλη ζέστη». Ο τζίτζικας, παρόλο που είναι «σήμα κατατεθέν» του καλοκαιριού, εξ αιτίας του μύθου του Αισώπου «Ο τζίτζικας κι ο μέρμηγκας» πήρε και την αρνητική σημασία του τεμπέλη που καλοπερνά, αδιαφορώντας για το αύριο.

«...κι έιλαιγα που με τύφλωσε την έρμη η Αφροδίτη ...»

Ο Τηλέμαχος έρχεται στο παλάτι του Μενέλαου στη Σπάρτη να μάθει νεότερα για τον πατέρα του, τον Οδυσσέα. Τον συνοδεύει ο γιος του Νέστορα, ο Πεισίστρατος. Οι δυο νέοι φτάνουν το βράδυ που γίνονται οι γάμοι των παιδιών του Μενέλαου. Χωρίς να ξέρει ποιοι είναι, ο βασιλιάς δίνει εντολή να τους περιποιηθούν. Ο Τηλέμαχος εντυπωσιάζεται από τα πλούτη του παλατιού. Στο τραπέζι του γάμου η κουβέντα έρχεται στον Οδυσσέα και ο Τηλέμαχος δακρύζει. Την ώρα εκείνη φτάνει η Ελένη «σαν άλλη Άρτεμη με τα χρυσά τα βέλη». Οι συνοδοί της κρατούν τα σύνεργα, για να τυλίξει το νήμα που χρειάζεται όταν υφαίνει· τα περισσότερα από αυτά είναι δώρα των φιλενάδων της από την Αίγυπτο. Αναγνωρίζει τον Τηλέμαχο, που μοιάζει στον πατέρα του. Ο Μενέλαος στενοχωριέται, γιατί ο Οδυσσέας, ενώ πρόσφερε τόση βοήθεια, στερείται ακόμη τη χαρά της επιστροφής. Τότε αρχίζουν τον θρήνο όλοι μαζί...

Τότε άλλο η θεογέννητη σοφίστηκε η Ελένη.
Κρυφά βοτάνι στο κρασί που πίνανε τους ρίχνει,
πόσβηνε* πόνους και καημούς και τα πιρρά φαρμάκια.
Μες στο ποτήρι ανάμιχτο σαν το 'πινε κανέννας,
όλη τη μέρα δεν μπορούν τα δάκρυα να του τρέχουν,
κι αν πέθαινε ο πατέρας του κι η μάνα του, κι εμπρός του
σφαγμένο αν έβλεπε αδερφό και γιο του αγαπημένο.
Τέτοια βοτάνια μαγικά είχε του Δία η κόρη,
παρμένα απ' την Πολύδαμνα του Θώνα τη γυναίκα
στην Αίγυπτο, όπου η πλούσια γης βγάξει ανακατωμένα
άλλα βοτάνια ωφέλιμα κι άλλα θανατηφόρα.
Καθένας είναι εκεί γιατρός σοφός κι απ' όλους πρώτος,
γιατί τον Παίονα αρχικό προπάτορα* τον έχουν.
Σαν το 'ριξε και πρόσταξε να φέρουν να κεράσουν,
άρχισε πάλε κι έλεγε με το γλυκό το στόμα·
«Θεόθρεψτε τ' Ατρέα γιε, και σεις αρχοντοπαίδια,
άλλοτε σ' άλλονε ο Θεός καλοτυχιά του δίνει,
και σ' άλλον πάλε συμφορές, γιατί τα δύνεται* όλα.
Και τώρα εδώ που κάθεστε και τρώτε στο παλάτι
και την κουβέντα χαιρέστε, κάτι θα πω ν' αρέσει.
Κι όλα πού να τ' αφηγηθώ και να τα ονοματίσω*,
και τόσα κατορθώματα του τολμηρού Δυσσέα!
Όμως αυτό πώς το 'ναμε ο άντρας ο γενναίος
στην Τροία, που σας πλάκωναν τους Αχαιούς τα πάθια*.
Με δυνατές βαρηματιές χάλασε το κορμί του*,

Φόρεσε ρούχα φτωχικά που φαίνονταν σα δούλος
και μπήκε στην πλατύδρομη την πόλη των οχτρών του.
Κι όπως μεταμορφώθηκε σαν ψωμοζήτητης ήταν,
που τέτοιος πριν δεν έδειχνε στ' αργίτικα καράβια.
Έτσι αλλαγμένος τρύπωσε στο Κάστρο* του Πριάμου.
Οι άλλοι σώπαιναν, κι εγώ τον γνώρισα μονάχη
και τον ρωτούσα, όμως αυτός μου ξέφευγε με τέχνη.
Κι όταν τον έλουζα έπειτα κι έτριβα με το λάδι
και καθαρά του φόρεσα κι όρκο μεγάλο πήρα,
πως δε θα τον φανέρωνα πρωύτερα στους Τρώες,
πριν φτάσει στις καλύβες του και στα γοργά καράβια,
μου 'πε πια τότε το σκοπό των Αχαιών ποιος ήταν.
Κι αφού με τ' άπονο σπαθί* σκότωσε πλήθος Τρώες,
γύρισε πίσω κι όνομα μεγάλο πήρε απ' όλους.
Τότες οι άλλες Τρώισσες πικρά μοιρολογούσαν,
μα εγώ πετούσα από χαρά, γιατί είχε πια γυρίσει
μέσα η καρδιά μου κι ήθελα στο σπίτι να γυρίσω,
κι έκλαιγα που με τύφλωσε την έρημη η Αφροδίτη,
όταν στην Τροία μ' έφερε αλάργα απ' την πατρίδα,
κι άφησα εδώ την κόρη μου, το σπίτι μου, τον άντρα,
που άλλον δεν είχε ανώτερο στη λεβεντιά, στη γνώση».

Ομήρου *Οδύσσεια*, δ', στίχοι: 222-267

Η Σικύλλα. Εδώ παριστάνεται μισή γυναίκα και μισή θαλάσσιος δράκοντας, ενώ από τη μέση της φυτρώνουν κεφάλια σκύλων με το λαϊμό και τα μπροστινά τους πόδια. (Ανάγλυφο από τη Μήλο, 475-450 π.Χ., Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο, να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Πώς κατάφερε η Ελένη να σταματήσει τον θρήνο για τον Οδυσσέα;
2. Τι έμαθε η ηρωίδα κατά την παραμονή της στην Αίγυπτο;
3. Ποια γενναία πράξη του Οδυσσέα αφηγείται η Ελένη; Γιατί επιλέγει αυτή; Βρείτε τις προτάσεις που τονίζουν τη σημασία της και διαβάστε τις φωναχτά.
4. Ποιες προτάσεις του κειμένου δηλώνουν τι έκανε ο Οδυσσέας για να μεταμορφωθεί;
5. Ποιο είναι το σχέδιο του Οδυσσέα και πότε το μαθαίνει η Ελένη;
6. Ποια ήταν τα αποτελέσματα της ανδραγαθίας του Οδυσσέα και τι προκαλούν στην Ελένη και τι στις γυναίκες των Τρώων;
7. Βρείτε και διαβάστε φωναχτά τη φράση που χρησιμοποιεί η Ελένη για να δηλώσει τη μετάνοιά της. Τι παρατηρείτε;
8. Σχολιάστε τους στίχους:

*«όταν στην Τροία μ' έφερε αλάργα απ' την πατρίδα,
κι άφησα εδώ την κόρη μου, το σπίτι μου, τον άντρα,
που άλλον δεν είχε ανώτερο στη λεβεντιά, στη γνώση».*

Γιατί επανέρχεται η Ελένη σε καταστάσεις που έχουν τελειώσει πια;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Βρείτε πληροφορίες από Εγκυκλοπαίδεια ή από βιβλία της ιστορίας και του πολιτισμού της Αιγύπτου και συζητήστε τις σε συνδυασμό με όσα μαθαίνουμε από αυτό το απόσπασμα της *Οδύσσειας*.
2. Διαβάστε από τις *Ιστοριοδρομίες 1* (διδασκτικό βιβλίο του ΕΔΙΑΜΜΕ για την Ιστορία) για τις σχέσεις που έχουν οι Αιγύπτιοι με τους Έλληνες στο πέρασμα των αιώνων. Σε ποια συμπεράσματα οδηγούμαστε, αν λάβουμε υπόψη μας και αυτό το κείμενο;
3. Ποια ιδιότητα αποδίδει η Ελένη στον Θεό με τους παρακάτω στίχους;
*«άλλοτε σ' άλλονε ο Θεός καλοτυχιά του δίνει,
και σ' άλλον πάλε συμφορές, γιατί τα δύνεται όλα.»*
Ποια είναι η δική σας άποψη για τις διακρίσεις που πιστεύει η Ελένη ότι κάνει ο Θεός;

4. Συζητήστε για την προσωπικότητα του Οδυσσέα, όπως μας τον παρουσιάζει η Ελένη.
5. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι ο χαρακτήρας ενός προσώπου φαίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο μιλά για τους άλλους, τότε ποιες αρετές διακρίνετε στην Ελένη, όταν μιλά για τον Οδυσσέα;
6. Στη σκηνή της συνάντησης Ελένης και Οδυσσέα να μελετήστε τις πληροφορίες που παρέχει το κείμενο: α) ως προς τη μεταμφίεση, β) την εμφάνιση και την κατάσταση του σώματος του Οδυσσέα, γ) την αναγνώρισή του από την Ελένη, δ) τον όρκο και την αποκάλυψη του σχεδίου.
Γράψτε τον διάλογο που έκανε ο Οδυσσέας με την Ελένη, όταν αυτή τον έλουζε. Ξεκινήστε με τα λόγια που εκφράζουν την έκπληξή της και τα παράπονά της γιατί δεν της μιλούσε στο παλάτι. Συνεχίστε και..., τέλος, παίζετε τη σκηνή.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

πόσβηγε: που έσβηγε

όλη τη μέρα δεν μπορούν τα δάκρυα να τού τρέχουν: δεν μπορεί πια να κλάψει

προπάτορα: πρόγονο

δύνεται: μπορεί

και να τα ονοματίσω: να τα πω ένα – ένα, με τη σειρά τους

σας πλάκωναν τα πάθια: σας κυβερνούσαν τα πάθη, φιλονικούσατε (παράβαλε τον στίχο του Σολωμού από τον Ύμνον εις την ελευθεριαν τα πλάκωνε η σιλαβιά)

με δυνατές βαρηματιές χάλασε το κορμί του: αυτομαστιγώθηκε

τρύπωσε στο Κάστρο: μπήκε κρυφά στο Κάστρο

άπνοιο σπαθί: ο Οδυσσέας χτυπά αλύπητα τους Τρώες

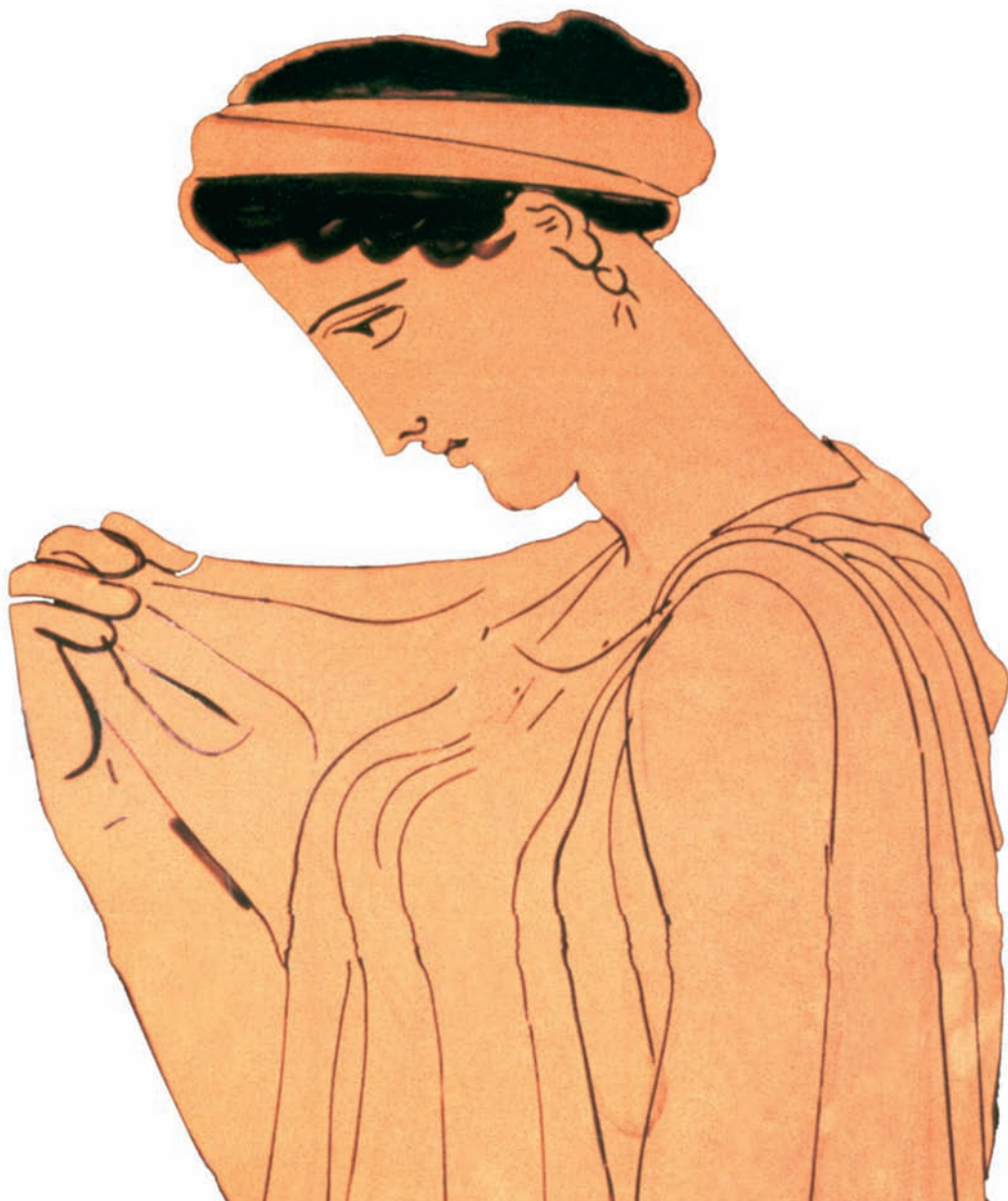
Κρατήρας με τον Έκτορα και την Αδρoμάχη, ανάμεσα στον Πάρη, την Ελένη και ένα μικρότερο αδελφό τους.

«Το νου σας, πλάνη θεόσταλτη μην ήταν...»

Σύμφωνα με την παραλλαγή του μύθου στην οποία βασιζεται ο Ευριπίδης, η Ελένη βρίσκεται στην Αίγυπτο, όπου την προστάτευε ο Πρωτέας. Στην αρχή της τραγωδίας συναντά τον Τεύκρο, αδερφό του Αίαντα, που είχε πολεμήσει κι αυτός στην Τροία. Η Ελένη προσπαθεί να πάρει πληροφορίες για την τύχη του Μενέλαου ...

- Ελένη: Ποιος είσαι; Πούθε εδώ στην Αίγυπτο ήρθες;
 Τεύκρος: Ένας κι εγώ Αχαιός, δυστυχισμένος.
 Ελένη: Τότε εξηγώ το μίσος σου για κείνη.
 Ποιος είσαι; Ποιος ο τόπος σου; Η γενιά σου;
 Τεύκρος: Του Τελαμώνα γιος· πατρίδα μου είναι η Σαλαμίνα· τ' όνομά μου, Τεύκρος.
 Ελένη: Και τι ζητάς στη χώρα αυτή του Νείλου;
 Τεύκρος: Μ' έχουν απ' την πατρίδα μου εξορίσει.
 Ελένη: Μεγάλη συμφορά· ποιος το 'χει κάμει;
 Τεύκρος: Ο ίδιος ο Τελαμώνας, ο γονιός μου.
 Ελένη: Αυτό είναι φοβερό. Και ποιος ο λόγος;
 Τεύκρος: Χάθηκε ο Αίας στην Τροία, ο αδερφός μου...
 Ελένη: Πώς πέθανε; Μην είσαι εσύ ο φονιάς του;
 Τεύκρος: Ρίχτηκε ο ίδιος πάνω στο σπαθί του.
 Ελένη: Τρελάθηκε ίσως; Ποιος, πού έχει το νου του;...
 Τεύκρος: Θα 'χεις ακούσει για έναν Αχιλλέα,
 Γιο του Πηλέα.
 Ελένη: Ναι, μου είπαν πως ήταν ένας απ' τους μνηστήρες της Ελένης.
 Τεύκρος: Σαν πέθανε, για τα όπλα του μαλώσαν.
 Ελένη: Γιατί απ' αυτό να πάθει ο αδελφός σου;
 Τεύκρος: Σκοτώθηκε, γιατί τα κέρδισε άλλος.
 Ελένη: Κι η συμφορά του ξέσπασε σ' εσένα;
 Τεύκρος: Έπρεπε, λέει, να πέθαινα μαζί του.
 Ελένη: Ξένε, είχες πάει κι εσύ λοιπόν στην Τροία;
 Τεύκρος: Βοήθησα να χαθεί κι έπεσα ο ίδιος.
 Ελένη: Της έβαλαν φωτιά; Την έχουν κάψει;
 Τεύκρος: Ούτε ίχνος πια απ' τα τείχη της δε μένει.
 Ελένη: Για σένα οι Τρώες χαθήκαν, δόλια Ελένη.
 Τεύκρος: Μα κι οι Αχαιοί πολύ κακό έχουν κάμει.
 Ελένη: Κι είναι καιρός που χάθηκε έτσι η Τροία;
 Τεύκρος: Εφτά φορές γύρισε ως τώρα ο χρόνος.

- Ελένη: Και πριν, ως πόσα χρόνια είχατε μείνει;
Τεύκρος: Μήνες πολλούς, που 'κλεισαν δέκα χρόνια.
Ελένη: Και πήρατε στο τέλος την Ελένη;
Τεύκρος: Ναι, απ' τα μαλλιά την έσυρε ο Μενέλαος.
Ελένη: Την είδες όμως ο ίδιος ή σου το είπαν;
Τεύκρος: Την είδα όπως σε βλέπω τώρα εσένα.
Ελένη: Το νου σας, πλάνη θεόσταλτη μην ήταν.
Τεύκρος: Ας' τη πια εκείνη κι άλλαξε ομιλία.
Ελένη: Το 'χεις για σίγουρο ό,τι πλάθει ο νους μας;
Τεύκρος: Ναι, βλέπει ο νους ό,τι τα μάτια μου δεν είδαν.
Ελένη: Και γύρισε ο Μενέλαος πια μαζί της;
Τεύκρος: Ίσως αλλού· στη Σπάρτη ή στ' Άργος όχι.
Ελένη: Γι' αυτούς που μου μιλάς κακό είναι τούτο.
Τεύκρος: Κι αυτός κι η Ελένη χάθηκαν, ως λένε.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Διαβάστε το κείμενο και ξεχωρίστε τα λεγόμενα του Τεύκρου σχετικά:
 - α) με την καταγωγή του,
 - β) τη συμμετοχή του στον πόλεμο της Τροίας και
 - γ) τον λόγο για τον οποίο βρίσκεται τώρα στην Αίγυπτο.
2. Συγκεντρώστε τις προηγούμενες πληροφορίες και γράψτε ένα κείμενο μ' αυτές σε πρώτο ή σε τρίτο ενικό πρόσωπο.
3. Με ποιον τρόπο η Ελένη ζητά να μάθει κάτι για τον εαυτό της από τον Τεύκρο.
4. Ποια ιστορία της Ελένης σας πείθει περισσότερο, εκείνη που παρουσιάζει ο Τεύκρος και ξέρουμε από τον Όμηρο ή αυτή του Ευριπίδη;
5. Οι ερωτήσεις της Ελένης μας οδηγούν σε κάποια συμπεράσματα σχετικά με το ενδιαφέρον της για τον Μενέλαο;
6. Ποιες συμφορές του Τρωϊκού Πολέμου αναφέρει ο Τεύκρος;
7. Ποιες είναι οι αντιδράσεις της Ελένης, καθώς μαθαίνει τις εξελίξεις;

Αμφορέας με τον πρωταγωνιστή της Ιλιάδας, Αχιλλέα

Σκεφτείτε....

Ο Τεύκρος

Πιστεύει ότι η αληθινή Ελένη βρισκόταν στην Τροία.

Είδε τον Μενέλαο να την αρπάζει από τα μαλλιά

Δεν ξέρει πού ακριβώς βρίσκεται τώρα το ανδρόγυνο.

Η Ελένη

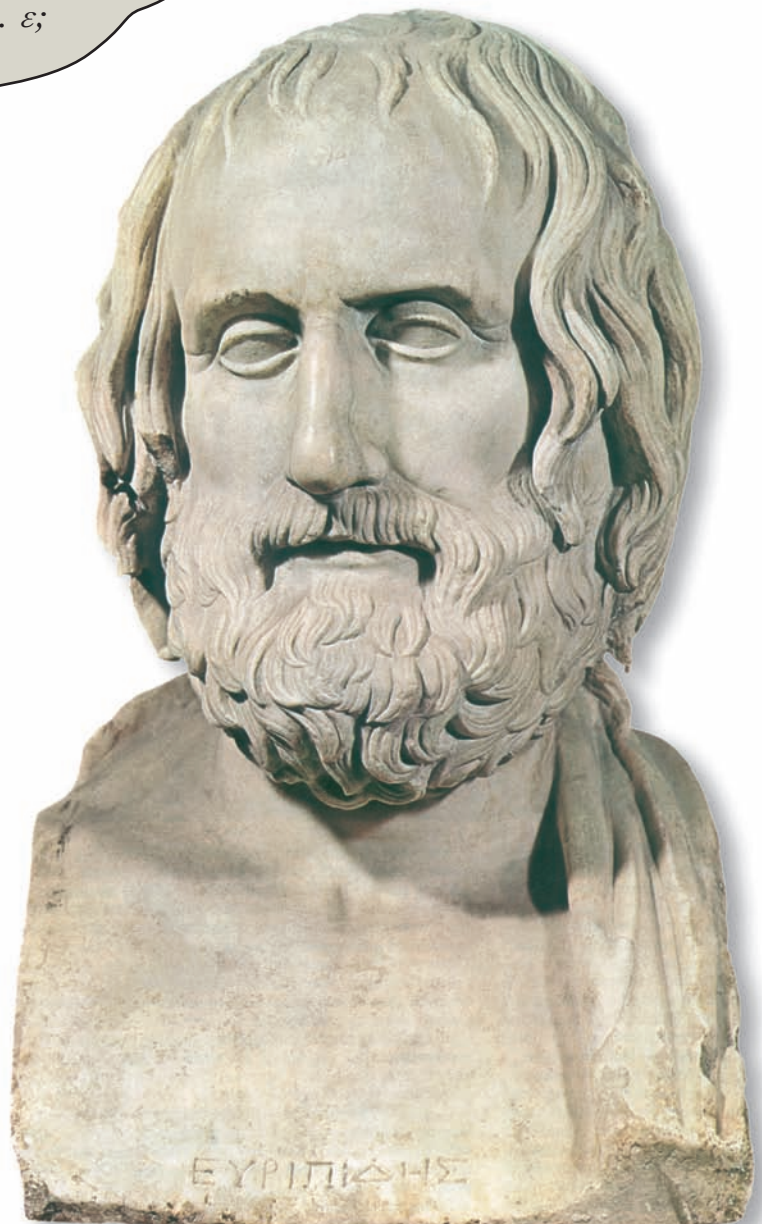
Ξέρει ότι στην Τροία βρισκόταν το είδωλό της (κάτι σαν φάντασμα)

Ξέρει ότι στην πραγματικότητα η ίδια, όλα τα χρόνια του Τρωϊκού Πολέμου βρισκόταν στην Αίγυπτο υπό την προστασία του βασιλιά Πρωτέα.

«Το νου σας, πλάνη θεόσταλη μην ήταν...»

Όταν όμως, ο Τεύκρος μάθει την αλήθεια για την Ελένη, ποια πιστεύετε ότι θα είναι η γνώμη του:
α) για την ίδια και β) για τον Τρωικό πόλεμο;

*Κανείς τους όμως
δεν ξέρει ότι ο Μενέλαος
βρίσκεται πια πολύ
κοντά στην Ελένη...
Τι ειρωνεία... ε;*

Ελένη

...Δίδωσι δ' ουκ εμ', αλλ' ομοιώσασ' εμοί είδωλον έμπνουν ουρανού ζυνθείσα άπο, Πριάμου τυράννου παιδία και δοκεί μ' έχειν κενήν δόκησαν, ουκ έχων...

Ευριπίδης, *Ελένη*, 33-36

Η Ελένη, αιώνιο σύμβολο ομορφιάς, εμπνέει τον ποιητή να την παρουσιάσει ακέραιη και απρόσβλητη από κάθε κατηγορία...

Είμ' η Ελένη· από του Ήλιου
την πηγή χυμένη εγώ,
το χρυσόνειρο είμαι του Ήλιου
και στον Ήλιο, εκεί γυρνώ·
γύρω μου, όχι· σε είδωλό μου
θεόπλαστο ολοζωντανό
θεοί και ήρωες γύρω αφήφησαν
πόλεμο και χαλασμό.
Όχι εμένα! Τον υπέρκαλο
νυχτανεβασμένο ίσιο μου
σε γη και ώρα στοιχειωμένη
πήρε ταιρι ο γόης Κιμμέριος*
είμ' η ανέγγιχτη κ' η αχάλαστη,
κ' η άφταστη. Και είμ' η Ελένη.

Κωστή Παλαμά *Άπαντα*

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

*Ο γόης Κιμμέριος: εννοεί τον Πάρη, υπολογίζοντας ότι στην περιοχή της Τροίας κατοικούσαν οι Κιμμέριοι. Γι' αυτό ονομάζεται και αυτός Κιμμέριος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποιον μύθο για την Ελένη βασίζεται το ποίημα του Κ. Παλαμά;
2. Από πού κατάγεται και πού επιστρέφει η Ελένη;
3. Ποια ουσιαστικά χρησιμοποιεί, όταν μιλά για το φάντασμά της;
4. Πως ονομάζεται ο Πάρης;
5. Με ποια διάθεση μιλά η Ελένη για τη συνάντησή της με τον Πάρη; Από ποιες φράσεις το καταλαβαίνουμε;
6. Με ποια επίθετα τονίζει η Ελένη την απόστασή της από τα γνωστά γεγονότα του Τρωικού πολέμου; Τι παρατηρείτε ως προς τη σημασία τους και το ύφος της ηρωίδας;

Αλμπέρτο Μανιέλι, Λυρική έιρηξη

Ελένη

Στον Γιάννη Ρίτσο γνωρίζουμε μιαν Ελένη που δεν έχει ούτε την ομορφιά ούτε τη δόξα που της χάρισαν ο μύθος της αρχαιότητας ή όσοι νεοέλληνες ποιητές τον ακολούθησαν. Τώρα η Ελένη είναι μια γυναίκα ηλικιωμένη, που τη βραβαίνουν οι μνήμες του παρελθόντος ...

Τώρα ξεχνώ τα πιο γνωστά μου ονόματα ή τα συγχέω μεταξύ τους -
Πάρις, Μενέλαος, Αχιλλέας, Πρωτέας, Θεοκλύμενος, Τεύκρος,
Κάστωρ και Πολυδεύκης - οι αδελφοί μου, ηθικολόγοι αυτοί, νομίζω,
έγιναν άστρα - έτσι λένε, - οδηγοί καραβιών - Θησέας, Πειρίθους,
Ανδρομάχη, Κασσάνδρα, Αγαμέμνων, - ήχοι, μόνον ήχοι
χωρίς παράσταση, χωρίς το είδωλό τους γραμμένο σ' ένα τζάμι,
σ' έναν μεταλλίνο καθρέπτη ή στα ρηγά, στ' ακρογιάλι, όπως τότε
μιαν ήσυχη μέρα με λιακάδα, με πολλά κατάρτια, όταν η μάχη
είχε κοπάσει, και το τριζιμο των βρεγμένων σκοιινιών στις τροχαλίες
κρατούσε τον κόσμο ψηλά, σαν τον κόμπο ενός λυγμού σταματημένον
μέσα σ' ένα κρυστάλλινο λαρύγγι - κ' έβλεπες τον κόμπο να σπιθίζει,
να τρέμει
χωρίς να γίνεται κραυγή, και ξαφνικά όλο το τοπίο με τα καράβια,
τους ναύτες και τ' αμάξια, βούλιαζε μέσα στο φως και στην ανωνυμία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποια φάση της ζωής της βρίσκεται η Ελένη του ποιήματος;
2. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Ελένη ξεχνά ή μπερδεύει τα πρόσωπα που αναφέρει στο ποίημα;
3. Πιστεύετε ότι υπάρχουν κάποια από αυτά τα πρόσωπα που της κάνει καλό να τα θυμάται; Δικαιολογήστε την άποψή σας.
4. Τι έχει μείνει στην Ελένη από τα πρόσωπα που αναφέρει στο ποίημα; Βρείτε και σχολιάστε τους στίχους.
5. Ποιες οδηγίες θα δίνατε εσείς ως σκηνοθέτης για να αποδοθεί η ατμόσφαιρα των στίχων: «ήχοι... ακρογιάλι».
6. Προσπαθήστε να αποδώσετε, με δικά σας λόγια και δρώμενα όσα αναπλάθει η Ελένη στους στίχους: «όπως τότε... ανωνυμία».

Προτομή του Γιάννη Ρίτσου

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Θυμόμαστε ξανά την ιστορία της Ελένης: την καταγωγή, τον γάμο της, την οικογένειά της, τις περιπέτειές της και το τέλος της ζωής της. Χωρίζομαστε σε ομάδες και, με τη βοήθεια των κειμένων που διδαχτήκαμε και της ελληνικής μυθολογίας, δουλεύουμε τα παραπάνω θέματα. Στη συνέχεια, παρουσιάζουμε τη δουλειά μας στο μάθημα και φτιάχνουμε το γενεαλογικό δέντρο της Ελένης.
2. Έχουμε, όμως, και τούτη την ιδέα: ένα θεατρικό παιχνίδι γύρω από την Ελένη. Πρώτα μοιραζόμαστε ρόλους: επιλέγει καθένας/καθεμιά μας ένα από τα μυθολογικά πρόσωπα, που αναφέρονται στο κείμενο. Συγκεντρώνουμε πληροφορίες που απαντούν στις ερωτήσεις:
 - Ποιος/ποια είμαι;
 - Ποια σχέση έχω με την Ελένη;
 - Πότε και πώς τη γνώρισα, για πόσον καιρό;
 - Ποια συναισθήματα έχω για την Ελένη;

Αρχίζουμε κάπως έτσι:

Είμαι ο/η από και

Την Ελένη τη γνώρισα στ

Πολύ την αγαπούσαμε, τη θαυμάζαμε, τη μισούσαμε, τη φοβόμαστε

Ένας ή μια από μας αναλαμβάνει να παίζει τον ρόλο της Ελένης. Στέκεται στη μέση της «σκηνής», λέει τον πρώτο στίχο και ακούει προσεκτικά τα πρόσωπα που της παρουσιάζονται. Συνεχίζει την ανάγνωση του ποιήματος από τον στίχο «ήχοι, μόνο ήχοι...». Τότε η ομάδα σκηνοθεσίας έρχεται να βοηθήσει με ερωτήσεις επεξεργασίας και κατανόησης.

Και από τα λεξικά μας...

Αντιστοιχίστε τις παρακάτω λέξεις ή φράσεις σύμφωνα με το περιεχόμενό τους

ηθικολόγος	επιφανειακά, όχι σε μεγάλο βάθος
είδωλο	αυτός που μιλάει συνέχεια για ηθική και επιμένει σ' αυτό
στα ρηχά	χωρίς όνομα
η μάχη είχε κοπάσει	η ένταση της μάχης είχε ελαττωθεί
ο λυγμός	η αναπαράσταση μιας εικόνας σε μια επιφάνεια
σπιθίζω	δυνατό κλάμα με στεναγμούς
ανωνυμία	βγάζω σπινθήρες

Ελένη

Ο ποιητής-οδοιπόρος αναζητά την μυθική Ελένη, που θα δώσει άλλο νόημα στη ζωή του. Όμως, όπως πληροφορείται, η Ελένη έχει χάσει πια τη λάμψη της...

Περπάτησα έξι μέρες ώσπου να 'ρθω
στην πύλη αυτού του παλατιού.
Ήθελα ν' αντικρίσω μια φορράν εκείνη
που η ομορφιά της θόλωσε τα φρένα
τόσων παλικαριών και γέμισε με θρήνους
τις χώρες της Ελλάδας και την Τροία.

Βαρέθηκα πια να μετρώ τις μέρες
που σέρνομαι εδώ γύρω. Δούλες πονόψυχες
μου δίνουν πότε – πότε λίγο φαΐ
και δούλοι βλοσυροί με διώχνουν,
με χτυπούν με τα ραβδιά τους.

Μα εγώ όλο και ξαναγυρίζω προσδοκώντας
να ιδώ τον ήλιο που θα μου θαμπώσει τα μάτια.

Σήμερα το πρωί δε βάσταξα
και ρώτησα την πιο γριά υπηρέτρα
γιατί δε βγαίνει η Ελένη απ' το παλάτι
να λάμψει η πόλη, να χαρούν οι ανθρώποι
το θείο δώρο της μορφής της. Γέλασε
εκείνη ένα στριγγό ακόηχο γέλιο
και μου 'πε: «Ποιαν Ελένη θέλεις
να δεις; Σ' ένα δωμάτιο με κλειστά
τα παραθύρια, δίχως τους καθρέφτες της,
μακριά απ' τον κόσμο, ζει μια γυναίκα
όμοια μ' εμένα. Άσπρα μαλλιά, στόμα
ξεδοντιασμένο, σακκουλιασμένα μάτια
δίχως λάμψη, κι η σάρκα πλαδαρή, νερου-
λιασμένη. Έξω δε βγαίνει
και κανένα πια δε θέλει να δει. Εγώ μόνο
μπαίνω στο μισοσκότεινο δωμάτιο
και τη φροντίζω.
Ξένε, δε συλλογίστηκες
σαν πόσα χρόνια να 'χουν περάσει
απ' όταν άρχισε ο πόλεμος της Τροίας.»

Ο Πριάμος φέρνει δώρα στον Αχιλλέα, ζητώντας του το νεκρό κορμί του Έκτορα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο του ποιήματος και ποιος έρχεται να το γνωρίσει;
2. Ποιες πληροφορίες δίνει ο επισκέπτης για το ταξίδι του; (διάρκεια και τρόπος)
3. Τι ξέρει αυτός για το κεντρικό πρόσωπο; Πτυχαίνει τον σκοπό του αμέσως μετά την άφιξή του;
4. Πώς περνά τη μέρα του ο επισκέπτης και πώς εκφράζεται αυτός για την αναμονή του;
5. Γιατί επιμένει στον αρχικό του σκοπό;
6. Πότε αποφασίζει να ζητήσει πληροφορίες; Σε ποιαν απευθύνεται και γιατί; Πώς τον αντιμετωπίζει αυτή;
7. Τι ρωτά και τι μαθαίνει αυτός ως προς τον χώρο που ζει το κεντρικό πρόσωπο του ποιήματος, την εμφάνισή του, την ψυχική του κατάσταση και την επαφή του με τον έξω κόσμο;
8. Ποια εξήγηση δίνεται στο ποίημα για την όλη κατάσταση;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Προσδιορίστε την ταυτότητα του αφηγητή, σύμφωνα με όσα λέει ή υπαινίσσεται αυτός στο ποίημα. Ποια ηλικία έχει αυτός (περίπου), πώς είναι η εμφάνισή του και ποια είναι η μόρφωσή του.
2. Σε ποιας πόλης το παλάτι έρχεται και σε ποια ιστορική περίοδο;
3. Σε ποιο σημείο του ποιήματος αναφέρεται, πρώτη φορά, το όνομα της Ελένης; Γιατί γίνεται αυτή η επιλογή;
4. Ποιες αλλαγές παρατηρείτε στην αντίληψη του αφηγητή για τη μορφή της Ελένης, καθώς αυτός προχωρεί από τον Τρωικό πόλεμο στη σύγχρονή του εποχή;
5. Χαρακτηρίστε τον αφηγητή, σύμφωνα με όσα πιστεύει και όσα μαθαίνει για την Ελένη από την υπηρέτρια. Γιατί δεν αντιδρά ο ποιητής-αφηγητής μετά τα λόγια της υπηρέτριας; Σε ποια σημεία του ποιήματος αναγνωρίζετε την αφέλεια και πού την ειρωνεία;
6. Ποιον ήρωα είδαμε στην Οδύσσεια να τριγυρνά στο παλάτι του Πριάμου σαν ένας ζητιάνος; Τι συμβαίνει κατά τη συνάντησή του με την Ελένη;